

กัณฑ์ที่ ๔ | อาทิตตปริยายสูตร

๒๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๖๖

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ จบ)

เอวมเม สุตฺฯ เอกํ สมยํ ภควา คยาเย วิหระติ คยา สีเส สพุทฺธี

ภิกฺขุสทฺสเสนฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิฯ

สพุทฺ์ ภิกฺขเว อาทิตฺตฺฯ ภิกฺขเว สพุทฺ์ อาทิตฺตฺฯ จกฺขุ ภิกฺขเว

อาทิตฺตํ ฐปา อาทิตฺตา จกฺขุวิญญานํ อาทิตฺตํ จกฺขุสมฺผลฺโส อาทิตฺโต

ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผลฺสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา

อทุกฺขมฺสุขํ วา ตมฺปิ อาทิตฺตฺฯ เกน อาทิตฺตฺฯ อาทิตฺตํ ราคคฺคินา

โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ ชาตียา ชรามรณฺน โสเกหิ ปรีเทเวหิ

ทุกฺเขหิ โทมนฺสุเสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตฺนฺติ วทามิฯ โสทํ อาทิตฺตํ สพุทฺทา

อาทิตฺตา โสทวิญญานํ อาทิตฺตํ โสทสมฺผลฺโส อาทิตฺโต ยมฺปิทํ

โสทสมฺผลฺสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสุขํ วา

ตมฺปิ อาทิตฺตฺฯ เกน อาทิตฺตํ ะเปฯ อิมฺสมิญฺจ ปน เวยฺยากรณฺสมิ

ภณฺญมาเน ตสฺส ภิกฺขุสทฺสสฺส อนฺุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมฺุจฺจิสฺสูติฯ

ส.สพ.า.(บาลี)๑๘/๓๑/๒๓-๒๕

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา เรื่อง อาทิตตปริยายสูตร ที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงแสดง แก่ ชฎิล ๑,๐๐๐ มีปุราณกัศสป นทีกัศสป คยากัศสป เป็นประธาน พระบรมศาสดาจารย์ทรงทรมาน ชฎิลทั้งหลายเหล่านั้น ได้ทรงทำปาฏิหาริย์มากอย่าง จะทำปาฏิหาริย์สักท่าหนึ่งท่าใด ชฎิลผู้เป็น ประธาน ปุราณชฎิลนั้นก็ยังแย้งว่าสู้ของเราไม่ได้รำไป จนกระทั่งหมดทัญญูมานะยอมรับพระธรรม เทศนา เชื้อต่อพระศาสดา พระองค์จึงได้ทรงแสดงธรรมเทศนา ให้ชฎิลละทิฏฐิของตน พร้อมด้วย บริวารทั้ง ๓ พี่น้อง เมื่อยอมรับถือตามคำสอนของพระศาสดาแล้ว เมื่อได้เวลาสมควรพระองค์ก็ทรง แสดงอาทิตตปริยายสูตรแก่ชฎิลทั้งหลายเหล่านั้นมี ปุราณชฎิล เป็นต้น

อาทิตตปริยายสูตรนี้ แสดงของร้อนให้ชฎิลเข้าใจ เพราะชฎิลทั้งหลายเหล่านั้น เคยบูชาไฟมา ข่านิขานาญ ข่านาญในการร้อนพระองค์ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตรเรื่องของร้อนทั้งนั้น ตามวาระพระบาลีที่ยกไว้เบื้องต้นว่า เอวมเม สุตฺ อ้นข้าพเจ้าพระอานนทเถระได้สดับตรับฟังแล้วด้วย อาการอย่างนี้ เอกํ สมยํ สมัยครั้งหนึ่งสมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงเสด็จประทับอยู่ ณ คยาสีสะ ประเทศ ไกลแม่น้ำคยา พร้อมด้วยภิกษุ ๑,๐๐๐ รูป ทรงรับสั่งเตือนพระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า สพุทฺ์ ภิกฺขเว อาทิตฺตํ คุกอนภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน ภิกฺขเว ภิกฺขเว สพุทฺ์ อาทิตฺตํ ภิกษุทั้งหลายสิ่งอะไรเล่าเป็นของร้อน

จกขุ ภิกขเว อาทิตตํ นัยันตาเป็นของร้อน

รูปา อาทิตตา รูปทั้งหลายเป็นของร้อน

จกขุวิญญาณํ อาทิตตํ ความรู้แจ้งทางตาเป็นของร้อน

จกขุสมมุสสุ อาทิตฺโต ความสัมผัสถูกต้องทางตาเป็นของร้อน

ยมปิทํ จกขุสมมุสสุปจฺจยา อุปปชฺชติ เวทิตํ ความรู้สึกอารมณ์มีขึ้นเกิดขึ้นเพราะจักขุ สัมผัสเป็นปัจจัย แม้อันใดเป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง แม้อันนั้นก็ เป็นของร้อน

เกน อาทิตตํ ร้อนเพราะอะไร

อาทิตตํชาติยา ร้อนเพราะชาติ ร้อนเพราะความกำหนดยินดี ร้อนเพราะความโกรธประทุษร้าย ร้อนเพราะความหลงมกมาย

อาทิตตํชรามรณเณ ร้อนเพราะชาติ ความเกิด

ชรา ความแก่

โสกะ ความแห้งใจ

ปริเทวะ ความพิโรธรำพัน

ทุกข์เพราะความไม่สบายกาย

โทมนัส เพราะความเสียใจ

อุปายาส เพราะความคับแค้นใจ

เราจึงกล่าวว่าเป็นของร้อน

โสตํ อาทิตตํ หูเป็นของร้อน สหฺทา อาทิตตา เสียงทั้งหลายเป็นของร้อน โสตฺตวิญญาณํ อาทิตตํ ความรู้ทางหูเป็นของร้อน โสตฺตสมมุสสุ อาทิตฺโต การกระทบถูกต้องทางหูเป็นของร้อน ยมปิทํ โสตสมมุสสุปจฺจยา อุปปชฺชติ ความรู้สึกอารมณ์อันนี้เกิดขึ้นเพราะอาศัยโสตสัมผัสเป็นปัจจัย แม้อันใดเป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง แม้อันนั้นก็ เป็นของร้อน เกน อาทิตตํ ร้อนเพราะอะไร อาทิตตํ ร้อนเพราะความกำหนดยินดี ร้อนเพราะความโกรธประทุษร้าย ร้อนเพราะความหลงมกมาย อาทิตตํ ร้อนเพราะชาติ ความเกิด ชรา ความแก่ มรณะ ความตาย โสกะ ความแห้งใจ ปริเทวะ ความพิโรธรำพัน ทุกข์ ความไม่สบายกาย โทมนัส ความเสียใจ อุปายาส ความคับแค้นใจ นั้นเรากล่าวว่าเป็นของร้อน

ฆานํ อาทิตตํ จมูกก็เป็นของร้อน คนฺธา อาทิตตา กลิ่นที่กระทบจมูกก็เป็นของร้อน ฆานวิญญาณํ อาทิตตํ ความรู้ทางจมูกก็เป็นของร้อน ฆานสมมุสสุ อาทิตฺโต การกระทบทางจมูกก็เป็นของร้อน ยมปิทํ ฆานสมมุสสุ ปจฺจยา อุปปชฺชติ เวทิตํ สุขํ วา ทุกข์ วา อทุกขมสุขํ วา อารมณ์อันมีเกิดขึ้นเพราะอาศัยฆานสัมผัสเป็นปัจจัยแม้อันใด เป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง นั้นก็เป็นของร้อน ร้อนเพราะอะไร ร้อนเพราะความกำหนดยินดี ร้อนเพราะความโกรธประทุษร้าย ร้อนเพราะความหลงมกมาย ร้อนเพราะชาติ ความเกิด ชรา ความแก่ โสกะ ความแห้งใจ ปริเทวะ ความพิโรธรำพันเพื่อทุกข์ ความไม่สบายกาย โทมนัส ความเสียใจ อุปายาส ความคับแค้นใจ นั้นเรากล่าวว่าเป็นของร้อน

ชีวหา อาทิตตา ลิ่นก็เป็นของร้อน รสา อาทิตตา รสที่กระทบลิ่นก็เป็นของร้อน ชิวหา วิญญาณ อา
ทิตต์ ความรู้สึกทางลิ่นก็เป็นของร้อน ชิวหาสมุสสุโส อาทิตโต ความสัมผัสแห่งลิ่นก็เป็นของร้อน
ความรู้สึกอารมณ์นี้เกิดขึ้นเพราะอาศัยชีวหา สัมผัสเป็นปัจจัย แม้อันใดเป็นสุขบ้างเป็นทุกข์บ้าง ไม่สุข
ไม่ทุกข์บ้าง นั่นก็เป็นของร้อน เกณ อาทิตต์ ร้อนเพราะอะไร ร้อนเพราะความกำหนดยินดี ความโกรธ
ประทุษร้าย ความหลงมงาย เพราะชาติ ความเกิด ชรา ความแก่ มรณะ ความตาย โสกะ ความ
แห่งใจ ปรีเทวะ ความพิโรธำพันเพื่อ ทุกข์ ความไม่สบายกาย โทมนัส ความเสียใจ อุปายาส ความ
คับแค้นใจ นั่นเรากล่าวว่าเป็นของร้อน

กาโย อาทิตโต กายก็เป็นของร้อน โฝฏฐพุพา อาทิตตา ความถูกต้องของกาย ความสัมผัสของกาย
สิ่งที่ถูกต้องกายก็เป็นของร้อน ความรู้แจ้งทางกายก็เป็นของร้อน ความสัมผัสถูกต้องทางกายก็เป็น
ของร้อน ความรู้สึกอารมณ์นี้เกิดขึ้นเพราะอาศัยกายสัมผัสเป็นปัจจัย แม้อันใดเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์
บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง นั่นก็เป็นของร้อน เกณ อาทิตต์ ร้อนเพราะอะไร ร้อนเพราะความกำหนดยินดี
ความโกรธประทุษร้าย ความหลงมงาย ร้อนเพราะชาติ ความเกิด ชรา ความแก่ มรณะ ความตาย
โสกะ ความแห่งใจ ปรีเทวะ ความพิโรธำพันเพื่อ ทุกข์ ความไม่สบายกาย โทมนัส ความเสียใจ อุ
ปายาส ความคับแค้นใจ อาทิตตุนติ วทามิ นั่นเรากล่าวว่าเป็นของร้อน

มโน อาทิตโต ใจก็เป็นของร้อน ธมมา อาทิตตา ธรรมทั้งหลายก็เป็นของร้อน มโนวิญญาณ อาทิตต์
ความรู้แจ้งทางใจก็เป็นของร้อน มโนสมุสสุโส อาทิตโต ความถูกต้องทางใจก็เป็นของร้อน ความรู้สึก
อารมณ์นี้เกิดเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย แม้อันใดเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง นั่นเป็น
ของร้อนร้อน เพราะอะไร ร้อนเพราะความกำหนดยินดี ความโกรธประทุษร้าย ความหลงมงาย
ร้อนเพราะชาติ ความเกิด ชรา ความแก่ โสกะ ความแห่งใจ ปรีเทวะ ความพิโรธำพันเพื่อ ทุกข์
ความไม่สบายกาย โทมนัส ความเสียใจ อุปายาส ความคับแค้นใจ อาทิตตุนติ วทามิ นั่นเรากล่าวว่า
เป็นของร้อน

เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสาวโก ดูก่อนภิกษุทั้งหลายผู้ได้ฟังแล้ว เมื่อได้เห็นแล้วอย่างนี้

จกฺขุสมฺมึปี นิพฺพินฺทติ เบื่อหน่ายในตาบ้าง รูปฺเปสฺสึปีนิพฺพินฺทติ เบื่อหน่ายในรูปบ้าง จกฺขุวิญญาณฺเป
นิพฺพินฺทติ เบื่อหน่ายในจักขุวิญญาณบ้าง จกฺขุสมฺมึสเสปี นิพฺพินฺทติ เบื่อหน่ายในตาสัมผัสบ้าง ยมฺปิทํ
จกฺขุสมฺมึสสฺสปลฺจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทียิตํ ความรู้สึกอารมณ์อันนี้เกิดขึ้นเพราะอาศัยจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย
แม้อันใดเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง ย่อมเบื่อหน่ายในความรู้นั้น

โสตฺสุมฺมึปี นิพฺพินฺทติ เบื่อหน่ายในหูบ้าง สทฺเทสฺสึปี นิพฺพินฺทติ เบื่อหน่ายทั้งในเสียง โสตฺวิญญาณฺเป
นิพฺพินฺทติ เบื่อหน่ายทั้งในความรู้ทางหูบ้าง โสตฺสมฺมึสเสปี นิพฺพินฺทติ เบื่อหน่ายในความกระทบถูก
ต้องทางหูบ้าง ยมฺปิทํ โสตฺสมฺมึสสฺสปลฺจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทียิตํ ความรู้สึกอารมณ์อันนี้เกิดขึ้นเพราะ

อาศัยโสตสัมผัสเป็นปัจจัย แม้อันใดเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง ย่อมเบือนำในความรู้อันนั้น

ฆานสมุปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในจุกบ้าง คนุเรสุปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในกลิ่นทั้งหลาย บ้าง ฆานวิญญาณปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในความรู้ในทางจุกบ้าง ฆานสมุสเสปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในทางกระทบถูกต้องทางจุกบ้าง ยมปีท ฆานสมุสสพจจยา อุปปชชติ เวทยิต ความเป็นสุขเกิดขึ้นเพราะอาศัยฆานสัมผัสเป็นปัจจัย แม้อันใดเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง ย่อมเบือนำในความรู้อันนั้น

ชิวหายปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในลิ้นบ้าง รเสสุปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในรสทั้งหลายบ้าง ชิวหาวิญญาณปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในความรู้ในทางลิ้นบ้าง ชิวหาสมุสเสปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในชิวหาสัมผัสบ้าง ยมปีท ชิวหาสมุสสพจจยา อุปปชชติ เวทยิต อันนี้เกิดขึ้นเพราะอาศัยชิวหาสัมผัสเป็นปัจจัย แม้อันใดเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง ย่อมเบือนำในความรู้อันนั้น

กายสมุปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในกายบ้าง โผฏฐัพพะสุปี นิพพิณฑติ เบือนำในสิ่งที่มากกระทบ กายบ้าง กายวิญญาณปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในความรู้ทางกายบ้าง กายสมุสเสปี นิพพิณฑติ เบือนำในการถูกต้องบ้าง ยมปีท กายสมุสสพจจยา อุปปชชติ เวทยิต ความเป็นสุขอันนี้เกิดขึ้น เพราะอาศัยกายสัมผัสเป็นปัจจัย แม้อันใดเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง ย่อมเบือนำในความรู้อันนั้น

มนสมุปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในใจบ้าง ธมฺเมสุปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำในธรรมารมณบ้าง มโนวิญญาณปี นิพพิณฑติ เบือนำความรู้ทางใจบ้าง มโนสมุสเสปี นิพพิณฑติ ย่อมเบือนำใน ความถูกต้องทางใจบ้าง ยมปีท มโนสมุสสพจจยา อุปปชชติ เวทยิต ความเป็นสุขอันนี้เกิดขึ้น เพราะอาศัยมโนสัมผัสเป็นปัจจัย แม้อันใดเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง ย่อมเบือนำในความรู้อันนั้น

นิพพิณฑติ วิรชชติ เมื่อเบือนำย่อมล้นกำหนด วิราคา วิมุจติ พอล้นกำหนดจิตก็หลุดพ้น วิมุตตสมุปี วิมุตตมิตี เมื่อจิตหลุดพ้น เกิดความรู้ขึ้นว่า พ้นแล้วดังนี้ พระอริยสาวกนั้นย่อมทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่จะต้องทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีกแล้ว อิทมโวจ ภควา สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงตรัสธรรมบรรยายอันนี้แล้ว

อตตมมา เตภิกขุ ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น มีใจยินดี ภควโต ภาสิต อภินนุท ผลิตเพลินในภษิตของ พระผู้มีพระภาค อิมสมิณฺจ ปน เวยยากรณสมุปี ภณฺณมาเน ก็แลเมื่อไวยกรณ์อันพระผู้มีพระภาคทรง ตรัสอยู่ จิตของพระภิกษุ ๑,๐๐๐ รูป เหล่านั้นก็พ้นจากอาสวะทั้งหลาย พร้อมด้วยความไม่ถือมั่นด้วย

ประการฉะนี้ นี้จบอาทิตตปริยายสูตร ต่อแต่นี้จะชี้แจงตามวาระพระบาลีคือความเป็นสยามภาษา ตามมตยาริบายต่อไป

อาทิตตปริยายสูตรนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงทราบชัดว่าบริษัท คือ ชฎิล มีปุราณชฎิล เป็นต้น สาละวนในการบูชาไฟ เพลิดเพลินในการบูชาไฟ เป็นที่สักการะนับถือของชาวมคราชฎิล มีพระเจ้า พิมพิสารเป็นประธาน เป็นครูของพระเจ้าพิมพิสารทีเดียว เป็นที่นับถือทีเดียว ชฎิลพวกนี้เคยรับสั่งเวย ของพลเมืองเป็นเนื่องนิตย์อัตราชฎิลเหล่านี้ พระพุทธเจ้าอุบัติตรัสในโลกขึ้นแล้ว ปรากฏว่าเราจะไป โปรดพระเจ้าพิมพิสารที่จะสำเร็จเป็นหลักฐานจะทำเป็นประการใด เมื่อสอดส่องด้วยพระปรีชาญาณก็ ทราบหลักฐานว่า จะต้องไปทรมานชฎิลเหล่านั้น ให้มาเลื่อมใสในลัทธิของเราก่อน เมื่อมาเลื่อมใสใน ลัทธิทางพุทธศาสนาแน่แท้แล้ว เราจะพาชฎิลเหล่านั้นไปเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร แล้วให้ชฎิลเหล่านี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นลูกศิษย์ของเรา ถ้าไม่เช่นนั้นชนชาวเมืองราชคฤห์ ก็จะพากันตระหนกตกใจ สนเท่ห์สงสัยว่า พระสมณโคดมจะเป็นใหญ่กว่าหรือว่าพวกชฎิลของเราเป็นใหญ่กว่า เป็นประการใด แล้วไม่ตกลงกัน เมื่อมหาชนทั้งหลายสนเท่ห์เช่นนั้น ก็ให้ปุราณชฎิลนั้นแหละปฏิญาณตัวว่า เป็นศิษย์ พระสมณโคดมบรมครู ให้เหาะขึ้นไปในอากาศแล้วกลับลงมากราบพระบรมศาสดา ๓ ครั้ง แล้ว ปฏิญาณตนว่าเป็นศิษย์พระบรมครูทีเดียว เมื่อชฎิลประกาศตัวเช่นนั้นแล้ว พระเจ้าพิมพิสารทั้งราช บริหารของพระเจ้าพิมพิสาร ก็พร้อมใจกันเชื่อถือนั่นอน มันหมายในพระสมณโคดมบรมครู พระองค์ ก็ทรงตรัสเทศนาแก่บริษัทที่มาประชุมพร้อมกันได้ ๑๒ น หุต พระองค์ทรงตรัสเทศนาจบลง ในกาล ครั้งนั้นราชบริพารของพระเจ้าพิมพิสารทั้งหมด ปรากฏว่าได้สำเร็จมรรคผล ๑๑ นหุต เหลืออีกนหุต หนึ่ง ได้ตั้งอยู่ในพระไตรสรณคมน์แล้ว พระเจ้าพิมพิสารอุทิศอุทยานของพระองค์ชื่อว่า เวฬุวัน สวน ไม้ไผ่ ให้แก่พระโคดมบรมครู ตั้งเป็นสังฆกาวาส อยู่ในเวฬุวันาราม มอบให้เป็นสิทธิ์ทีเดียว พุทธ ศาสนาก็ตั้งมั่นในเมืองราชคฤห์เพราะเหตุนี้

เพราะฉะนั้นเราได้ฟังอาทิตตปริยายสูตรว่าด้วยของร้อนในเวลาวันนี้ เป็นธรรมอันพระองค์ใช้ดับของ ร้อน ของร้อนต้องดับของร้อน มันจึงจะถูกเงื่อนไขถูกสายกัน ดับของร้อนได้อย่างไร ของความร้อนนะ ไฟราคะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ ขาดิ ความเกิด ขรา ความแก่ มรณะ ความตาย โสกะ ความแค้นใจ ปรี เทวะ ความพิโรธรำพันเพ้อ ทุกข์ ความไม่สบายกาย โทมนัส ความเสียใจ อุบายาส ความคับแคบใจ ดังนี้เป็นผล

ร้อนด้วย ราคะ โทสะ โมหะนั้นสำคัญนัก อันนี้จะแก้ไขวันนี้ว่า เกิดมาจากไหน ราคะ โทสะ โมหะ เกิดมาจากจักขุบ้าง รูปบ้าง ความรู้ทางจักขุบ้าง ความสัมผัสทางจักขุบ้าง มันเกิดมาทางนี้ ต้องแก้ไข ทางนี้ แก้ไขทางอื่นไม่ได้ ต้องแก้ไขทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดียินร้ายในรูป เสียง กลิ่น รส โณภุ้พะ ธรรมารมณฺ์ ที่มากระทบถูกต้องอายตนะทั้ง ๖ นั้น ให้ทำใจให้หยุด หยุดเสียอันเดียว เท่านั้น ดับหมด พอหยุดได้เสีย ก็เบื่อหน่าย เบื่อหน่ายในรูป เสียง กลิ่น รส โณภุ้พะ ธรรมารมณฺ์ เบื่อหน่ายในทางความรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เบื่อหน่ายในการสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย

ใจ เบื่อหน่ายหมด ต้องทำใจให้หยุด ณ ศูนย์กลางกาย สะดือทะเลหลัง ขวาทะลุซ้าย กลางกึ่ง ใส เหมือนดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ หยุดนิ่งหยุดทีเดียว พอหยุดก็รู้ว่าใจของเราหยุดแล้ว ที่ว่าใจหยุดก็เข้า กลางของกลางนิ่งอยู่ทีเดียว กลางของกลางๆ ไม่ถอย แล้วเข้ากลางของกลางหนักเข้าไป พอใจหยุด ก็เข้ากลางของกลาง ซ้ายขวาหน้าหลังล่างบนไม่ไป กลางของกลางหนักขึ้นทุกที่ไม่มีถอยออก กลาง ของกลางหนักขึ้น พอถูกส่วนเข้าก็จะเห็นดวงใสเท่าดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์นั้น เป็นดวงปฐมมรรค หนทางเบื้องต้นมรรคผลนิพพานกลางของกลางไม่เล็ก อยู่กลางดวงนั้นแหละ เกิดขึ้นที่หยุดนั้นแหละ นิ่งอยู่กลางดวงของดวงที่หยุดนั้นแหละ หยุดหนักเข้าๆ ก็ถึงดวงศีล เท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เท่ากัน หยุดอยู่กลางดวงศีลนั้นแหละ กลางของกลางหนักขึ้น พอถูกส่วนเข้าก็ถึงดวงสมาธิ หยุดอยู่กลางดวง สมาธินั้นแหละ พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่กลางดวงปัญญานั้นแหละ พอถูกส่วนเข้าก็ ถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่กลางดวงวิมุตตินั้นแหละ พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ หยุดอยู่ กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะนั้นแหละ พอถูกส่วนเข้าก็จะเห็นกายมนุษย์ละเอียด อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ ของกายมนุษย์หายหายไปหมด เหลือของกายมนุษย์ละเอียด

ใจก็หยุดอย่างนั้นแหละ ในศูนย์กลางกายมนุษย์ละเอียด ก็เห็นแบบเดียวกันอย่างนี้แหละ ก็ถึงกาย ทิพย์ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ หายไปหมด พอเข้าถึงกายทิพย์แล้ว หยุดอยู่ในกลางกายทิพย์ อย่างนี้แหละ จะเข้าถึงกายทิพย์ละเอียด หยุดอยู่กลางกายทิพย์ละเอียดอย่างนี้แหละ ก็จะเข้าถึงกาย รูปพรหม นีโลกะ โทสะ โมหะ หายไปหมดแล้ว เหลือแต่ราคะ โทสะ โมหะ หยุดดังนี้ในกายรูปพรหม ทั้งหายทั้งละเอียด จะเข้าถึงกายอรูปรหม นีระคะ โทสะ โมหะ หายไปหมดอีกแล้ว

หยุดอยู่ดังนี้แหละในกายอรูปรหมทั้งหายทั้งละเอียดเข้าถึงกายธรรม พอเข้าถึงกายธรรมเท่านั้น กามราคานุสัย อวิชขานุสัย ปฏิฆานุสัย ก็หายไปหมด กายธรรมเป็นวิราคธาตุวิราคธรรมส่วนหาย ส่วนย่อย เป็นวิราคธาตุวิราคธรรมที่ยังเจือปนระคนอยู่ด้วยฝ่ายหาย ยังไม่เป็นวิราคธาตุวิราคธรรม แท้สิ้นเชิงทีเดียว แต่เข้าเขตวิราคธาตุวิราคธรรมแล้ว ก็หยุดอยู่ในกายธรรมทั้งหายทั้งละเอียดอย่างนี้ แหละ จะเข้าถึงกายโสดาทั้งหายทั้งละเอียด นี่หมดสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สิล্পพตปรามาส เข้าถึง พระโสดาไปแล้วหยุดอยู่ที่พระโสดาดังนี้ พอถูกส่วนเข้าจะเข้าถึงพระสกทาคาทั้งหายทั้งละเอียด กามราคะ พยาบาท อย่างหายหมด หยุดอยู่ในพระสกทาคาอย่างนี้ ทั้งหายทั้งละเอียดถูกส่วนดังนี้ จะเข้าถึงพระอนาคา กามราคะ พยาบาทอย่างละเอียดหมด เหลือแต่รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา หยุดอยู่ในกายพระอนาคาอย่างนี้แหละ จะเข้าถึงกายพระอรหันต์ทั้งหายทั้งละเอียด รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา หลุดหมด พอเข้าถึงกายพระอรหันต์ทั้งหายทั้งละเอียด นี่เป็นวิราคธาตุวิราคธรรมแท้ นี่เสร็จกิจในพระพุทธศาสนา แต่ให้รู้จักหลักอย่างนี้ ทางเป็นจริงของ พระพุทธศาสนาเป็นอย่างนี้

เมื่อเรารู้หลักจริงดังนี้แล้ว ให้ปฏิบัติไปตามแนวนี้ ถ้าผิดแนวนี้จะผิดทางมรรคผลนิพพาน อะไรเป็น มรรค อะไรเป็นผล อะไรเป็นนิพพาน มรรค ผล นิพพาน กายธรรมอย่างหาย กายธรรมโคตรภู

โสดา สกทาคา อนาคา อรหัตตอย่างหยาบนั้นแหละเป็นตัวมรรค กายธรรมอย่างละเอียด โสดาอย่างละเอียด สกทาคาอย่างละเอียด อนาคาอย่างละเอียด อรหัตตอย่างละเอียด นั้นแหละเป็นตัวผล นั้นแหละมรรค นั้นแหละผล แล้วนิพพานละ ธรรมที่ทำให้เป็นกายโคตรภู โสดา สกทาคา พอถึงธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหัต ก็ถึงนิพพานกัน นิพพานอยู่อย่างนี้ ถ้าไม่มีธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหัตก็ไปนิพพานไม่ได้ ธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหัต เป็นวิราชธาดูวิราชธรรม ตัวนิพพานเป็นวิราชธาดูวิราชธรรม เขาก็ดึงดูดกัน พอถูกส่วนเข้าก็ดึงดูดกัน รังกันไปเอง เหมือนมนุษย์ในโลกนี้ คนมั่งมีเขาก็เหนียวรังคนมั่งมีไปรวมกัน คนยากจนมันก็เหนียวรังคนยากจนไปรวมกัน นักเลงสุรามันก็เหนียวรังนักเลงสุราไปรวมกัน นักเลงฝิ่นมันก็เหนียวรังนักเลงฝิ่นไปรวมกัน ภิกษุก็เหนียวพวกภิกษุไปรวมกัน สามเณรก็เหนียวพวกสามเณรไปรวมกัน อุบาสกก็เหนียวพวกอุบาสกไปรวมกัน อุบาสิกาก็เหนียวพวกอุบาสิกาไปรวมกัน มีคล้ายๆกันอย่างนี้ แต่ที่จริงที่แท้เป็นอายตนะสำคัญ อายตนะดึงดูด เช่น โลกายตนะอายตนะของโลก ในกามภพ อายตนะของกาม มันดึงดูดให้ชั่งอยู่ในกามคือ กามภพ รูปภพ อายตนะรูปพรหมดึงดูด เพราะอยู่ในปกครองของรูปมาน อายตนะดึงดูดให้รวมกัน อรูปภพ อายตนะของอรูปพรหม อรูปมานดึงดูดเข้ารวมกัน อตถิ ภิกขเว สฬายตนะ นิพพานเป็นอายตนะอันหนึ่ง เมื่อหมดกิเลสแล้วนิพพานก็ดึงดูดไปนิพพานเท่านั้น ใ้รู้จักหลักจริงอันนี้ก็เอาตัวรอดได้

ที่ได้ชี้แจงมาตามวาระพระบาลี อาทิตตปริยายสูตร โดยสังเขปกถา และตามมตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา เอเตน สจฺจวชฺเชน ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนจบอวสานนี้ สทา โสตุถิ ภวานตุเต ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรณสถานที่นี้ทุกทั่วหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถนิยามความเพียงแค่นี้

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ฯ